

yorumları arasında bir denge kurma zorunluğu vardır.» A.G., bu amacı gerçekleştirmek için kimi kuramların kaynaştırılmasına yönelir. Bir bireşime vararak belirtirsek, tümce-ötesi çözümlemeye yönelen betik dilbilimi ilkelerinin yanı sıra betiklerarası ilişkileri inceleyen yazınbilimin, bir de edimbilimin kaynaklandığı söz - eylem kuramının gerekliliğine inanır. A.G. yapıtının sonraki bölümlerinde yazınsal betiğe yönelik geleneksel yaklaşımları tartışır, «kurmaca» kavramını bu kuramların ışığında irdeler, metin/gerçek ilişkisiyle metin/okur ilişkisine dayanan «canlı-metin» anlayışını örneklendirir.

Tüm yapıt süresince yazınsal betik olgusuna bir üst-dil aracılığıyla yaklaşan, dolayısıyla üst-dil kullanımının zorunluğuna inanan A.G., kurmaca betiklerin gerek çokanlamlılığı, gerekse okurun duyduğu estetik tadı araştırırken okuma, etkinliğinin sınırlarını da saptamaktan geri kalmaz: Herkesin, her metne, her aklına esen anlamı yakıştıramıyacağım özellikle vurgular (bkz. s.143).

Taslağını daha da indirgeyici bir yöntemle vermeye çalışırsak Okuma Uğraşı, yazınsal betiğe yönelen çeşitli kuramları alımlama estetiği çevresinde durultmayı, giderek bir bireşime varmayı amaçlar. Yaklaşımının temel özelliği ise betik-içi/betik-dışı bakış açılarını birlikte getirmesidir. Bu açıdan bakıldığında, Okuma Uğraşında okur-metin-yazar etkinliğini araştırmayı değil de, anlamın üretim sürecini (anlamlanışını) ortaya çıkarmayı amaçlayan göstergebilimden söz edilmemesi kanımızca doğaldır. Bu tutum okuma etkinliğine yönelen alımlama kuramıyla anlamlamaya yönelen göstergebilimin birbirine karşıt olduğunu değil, apayrı ereklere yöneldiğini gösterir. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Anlatı Yerlemleri anlamlamayı araştıran yazınsal göstergebilimin nasıl Türkçedeki en güçlü örneği ise A.G.'ün Okuma Uğraşı da betiksel edimbilimin en yetkin örneğidir.

M. RIFAT

Gérard GENETTE, Introduction à l'architexte (Üstbetiğe Giriş), Paris, Seuil, 1979, 89 s.

Günümüzde çoğu dilbilimcinin ortak kaygısı şürrbilimin konusunu saptamaktır. G. Genette bu yapıtında sorunu çözümlemeye çalışır. Yazar bu hem çok eski, hem de çok yeni bilim dalının alanını belirlemek ereğiyle tarihsel yaklaşıma başvurur. Araştırmacıların geçmiş dönemlere saygı ya da geçmişle ilgili yanlışları nedeniyle Eflatun ve Aristoteles'i yanlış yorumladıklarını ileri sürer. Gerek Eflatun gerekse Aristoteles'te bulduklarını söyledikleri üç tür üzerine düşüncelerini sergileyen araştırmacılar gerçekte yanlış yol izler. G. G.'ye göre, Yazar, araştırmacılara dayanarak Eflatun'la Aristoteles'in konuyla ilgili düşüncelerini aktarır. Eflatun ozanları Kent'ten kovdurma istemini şiirlerin içerik ve biçimine bağlamıştır. Şiirler tanrıların ve kahramanların kusurlarını sergilememeli, kötüyü yüceltip iyiyi aşağılamamalıdır. Eflatun türleri lirik, oyun, destan diye ayırır; lirik türde yazar, oyunda kişiler, standaysa hem yazar, hem kişiler konuşur. Aristoteles'te de buna benzer bir sınıflandırma yer alır. Oyun/anlatı, soylu/bayağı diye ayrılabilen türler gene ağılatı, destan,

güldürüyü içerir. Eflatun ve Aristoteles'ten sonra gelenler bu üçlü türe ara ya da alt-türler eklemişler, ancak üçlüyü bozmamaya özen göstermişlerdir. Humboldt'tan, Jakobson ve Staiger'e değin aynı üçlü benimserler. Bu türler geçmiş, şimdiki zaman kullanımına göre saptanır. Oysa G. G. yanılının daha baştan tür kavramında bulunduğunu, türden değil, biçimden söz etmek gerektiğini vurgular.

G. G. yapıtında şiiirbilimin konusunun betik değil, üstbetik olduğunu savunur. Üstbetik genel ya da üst düzeyde ulamlar bütünü anlamındadır. Aristoteles'ten bu yana araştırmacılar elde edilen ulamları yazınsal alanın tümünü kapsayacak tek bir dizgede birleştirmeye uğraşmıştır. Ancak tutarsızlıklar ve karışıklıklar içerir bu uğraşlar. Tutarsızlıkların başında üçlü sınıflandırma gelir. XVIII. yy'ın sonundan başlayarak benimsenen üçlünün Aristoteles'e bağlanması yanlıştır. Çünkü Aristoteles yapıtında gerçek bir tür kavramından söz etmez bile. G.G. «rahatsız edici» bulduğu üçlüyü çözmek ister. Çözümlemeyi gerçekleştirmek için üçlünün oluşumunu çizer, üçlüde yer alan betik-üstü ulamları elden geldiğince belirlemeye çalışır. Hiç kuşkusuz yazar yapıtındaki gerek tarihsel yaklaşımları, gerek eleştirileri, gerekse öne sürdüğü üstbetik ulamları kavramıyla genel yazınsal türler kuramına öncülük edecektir.

N. GÜZ

André HELBO (yönetiminde), *Le Champ sémiologique. Perspectives internationales* (Göstergebilim Alanı. Uluslararası Bakış açıları), Brüksel. Complexe yay., 1979.

Görüşlerini hem *Dilbilim III*'te kendisine yöneltilen sorulara verdiği yanıtlarla («Questions à André Helbo»), hem *Dilbilim I* ve *IV*'te T. Yücel'in iki tanıtma yazısıyla, hem de Y.D.Y.O.'nda düzenlenen «Tiyatro Göstergebilimi» konulu toplu çalışmalardaki sunuşlarıyla yakından kavrama olanağı bulduğumuz, *Degrés* dergisi sorumlusu, Butor, Sartre uzmanı, tiyatro göstergebilimi kuramcısı A. Helbo'nun yönetiminde düzenlenen bu büyük oylumlu yapıt, göstergebilimin çeşitli ülkelerde, özellikle savaş sonrası yıllarında oluşum ve gelişimini sergilemeye çalışırken günümüzdeki akımların, bakış açılarının sınırlarını çizerek ileriye dönük göstergebilimsel doğrultuları evrensel bir çizgi çevresinde uzlaştırma yolları da aramaktadır.

A. Helbo'nun Giriş yazısında özgün bir anlatımla sunduğu bu yapıt, Amerikalı göstergebilimci Th. A. Sebeok'un göstergebilimsel etkinlikler üstüne yazdığı ve ilkin *The semiotic Web: A. Chronicle of Prejudices* adıyla yayımlanan incelemenin çevirisiyle başlamaktadır. J. - J. Thomas'nun Fransızcaya aktardığı ve giriş gözlemleriyle sunduğu bu incelemede Th. A. Sebeok «sémiotique»/«sémiologie» terimlerinin ayrılıklarını vurguladıktan sonra, göstergebilimin («sémiotique») tarihçesine yönelir. Bu bölümde, Locke-Peirce-Morris çizgisinde gelişen araştırmaların Saussure'den kaynaklanan görüşlerle karşılaştığını belirtmekte, G. Mounin ve L. J. Prieto'nun Saussure'ü göstergebilimin öncüsü, ilk tasarlayıcısı olarak gösterme-